

การจัดการชุมนุมทางการเมือง Political Demonstration Management

ยรรยง ผิวผ่อง¹ และ ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ²

¹นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น

²รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น

^{1,2}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งอธิบายวิธีการจัดการชุมนุมทางการเมืองและกลยุทธ์ที่ใช้ในการชุมนุมของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ในช่วงวิกฤตการณ์การเมืองไทยระหว่างปี พ.ศ. 2548 ถึงปี พ.ศ. 2557 โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมรวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 คน ประกอบด้วย แกนนำผู้จัดชุมนุม นักการเมือง และประชาชนผู้เข้าร่วมชุมนุม

ผลการศึกษาพบว่า การชุมนุมทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องมีประเด็นหรือเงื่อนไขทางการเมืองเกิดขึ้นก่อนเสมอ เมื่อต้องการให้การชุมนุมทางการเมืองประสบผลสำเร็จได้ วิธีการจัดการชุมนุมทางการเมืองควรเริ่มตั้งแต่ การวางแผนและกำหนดเป้าหมายการชุมนุมที่ชัดเจน แกนนำการชุมนุมมีความน่าเชื่อถือและมีประสบการณ์ทางการเมือง มีการระดมผู้เข้าร่วมการชุมนุมอย่างเป็นระบบ สถานที่และทรัพยากรสำหรับการชุมนุมมีพร้อมที่เอื้อต่อการจัดการชุมนุม การจัดการข้อมูลและการสื่อสารที่ครอบคลุม รวดเร็วและถูกต้อง มีมาตรการรักษาความปลอดภัยในการชุมนุมที่รัดกุม และมีงบประมาณที่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นระหว่างการชุมนุม นอกจากนี้ กลยุทธ์ที่เป็นปัจจัยในความสำเร็จของการชุมนุม คือ การเคลื่อนไหวมวลชนที่เป็นระบบ การสร้างวาทกรรม การสื่อสารและการสร้างสถานการณ์เพื่อประโยชน์ของการชุมนุม การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจที่ว่า

แม้การชุมนุมทางการเมืองที่ผ่านมามีภาพสะท้อนถึงความแตกแยกของคนในสังคม แต่อีกด้านก็มองเห็นการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนที่ชัดเจนเช่นกัน อย่างไรก็ตาม หากจะให้ประชาชนมีการแสดงออกทางการเมืองผ่านการชุมนุมทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพและมีขอบเขต เห็นว่าประเทศไทยควรมีกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการชุมนุมทางการเมือง

คำสำคัญ : การชุมนุมทางการเมือง

Abstract

This research aims to explore the management and strategies, which were employed in the political demonstrations by each political advocate during the prolonged Thai national political crisis (2005 – 2014). The data were collected by conducting the participatory observation and in-depth interview with 15 key informants who have involved and played an important role in the political demonstrations.

The result revealed that each public demonstration apparently was created by the political motivation. The mechanisms to pursue the success of demonstration should be as follows: having clear and concrete planning and objective, holding political power and trust, performing political experience, motivating and gathering demonstrators, providing safety and appropriate demonstrating location, managing effective expenditures, having good information and effective communication, and having enough budget.

Moreover, the strategy to succeed the political demonstration should have the key persons to mobilize the demonstration, producing the political discourses and making a situation for the benefit of demonstration. Interestingly, researcher found that the having political demonstration is not always indicating the conflicts

in our society, in fact, people get alert and responded to political activity. From the findings, researcher suggests that Thailand should have to have the modern Political Demonstration law in order to protect the right of citizens and control the violence.

Keywords : Political demonstration

บทนำ

เป็นเวลาเวลาร่วมกว่า 10 ปี นับจากปี พ.ศ.2548 ถึงปี พ.ศ. 2557 ประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤติทางการเมืองมาโดยตลอด ทั้งนี้พบว่าในห้วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยมีการทำการรัฐประหาร 2 ครั้ง เกิดการเลือกตั้ง 2 ครั้ง และมีนายกรัฐมนตรีถึง 7 คน ประเทศไทยต้องเผชิญกับความแตกแยกของคนในสังคมซึ่งแตกออกเป็นหลายฝ่าย เกิดการชุมนุมการเคลื่อนไหวประท้วงเรียกร้องต่างๆในทางการเมือง ส่งผลกระทบไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม เสถียรภาพทางการเมือง รวมไปถึงความเชื่อมั่นจากต่างประเทศต่อประเทศไทย จะเห็นได้ว่าสาเหตุหนึ่งของกระแสการเมืองที่รุนแรงเช่นนี้เป็นผลโดยตรงมาจากความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนภายในประเทศ ความกระตือรือร้นและสนใจข่าวสารบ้านเมืองที่มีมากขึ้น (ลิขิต อธิเวศิน, 2543) ส่งผลให้เกิดการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองระหว่างประชาชนด้วยกันอย่างกว้างขวาง โดยประชาชนที่มีความคิดเห็นหรืออุดมการณ์ทางการเมืองสอดคล้องกัน ได้รวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อแสดงให้เห็นสังคมประชาธิปไตยถึงแนวทาง ความคิด และอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่ม ซึ่งได้ใช้การชุมนุมและการเคลื่อนไหวของมวลชนในที่สาธารณะเพื่อหวังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตามเป้าหมายที่กลุ่มตนได้ตั้งไว้

ในการชุมนุมเคลื่อนไหวที่ผ่านมาในห้วงเวลาดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีผู้คน ที่เข้าร่วมการชุมนุมของแต่ละกลุ่มเป็นจำนวนมากซึ่งประกอบไปด้วยหลายชนชั้น หลากหลายอาชีพ การที่มีกลุ่มผู้ชุมนุมที่เข้าร่วมโดยการเดินทางจากต่างจังหวัดเพื่อเข้าร่วมการชุมนุมที่กรุงเทพมหานคร รวมถึงระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการชุมนุมเคลื่อนไหว

ผู้ศึกษาเองเห็นว่ามีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับการชุมนุมเคลื่อนไหวกว้างทางการเมืองในอดีตของประเทศไทย ซึ่งในการชุมนุมในอดีตนั้นเป็นการชุมนุมเฉพาะกลุ่ม กล่าวคือการชุมนุมของกลุ่มนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม และการชุมนุมของกลุ่มชนชั้นกลางในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งระยะเวลาที่สั้นกว่าการชุมนุมในปัจจุบัน รวมถึงกลุ่มคนที่เข้าร่วมการชุมนุมในอดีตนั้นส่วนใหญ่เป็นคนที่พักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ทำให้เห็นว่าการจัดการชุมนุมเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ ในปัจจุบันต้องมีการเตรียมความพร้อมสำหรับการชุมนุม การวางแผนการบริหารจัดการในการชุมนุมเคลื่อนไหวเป็นอย่างดี จนภาพที่ปรากฏออกมาต่อสังคมในแต่ละครั้งที่มีการชุมนุมทางการเมืองนั้น จากทั้งมวลชนที่เข้าร่วมในชุมนุมเป็นจำนวนมาก การจัดการระบบสาธารณูปโภคระหว่างการชุมนุม กลยุทธ์ของการเคลื่อนไหวกดดัน การสร้างเครือข่ายในการระดมมวลชนเข้าร่วมการชุมนุม มีผู้ที่ให้การสนับสนุนในการจัดการชุมนุม การบริหารจัดการสื่อสารมวลชน การรักษาความปลอดภัยให้กับผู้ชุมนุม เครือข่ายทางการเมืองทั้งพรรคการเมือง องค์การเอกชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ รวมถึง ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการชุมนุม ยังเป็นการชี้ชัดว่าการชุมนุมเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ ในแต่ละครั้งมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

จากการศึกษาเก็บรวบรวมเอกสารทางวิชาการในการศึกษาครั้งนี้ยังไม่พบว่า มีเอกสารหรืองานวิชาการใดที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการในการจัดการชุมนุมเคลื่อนไหวกว้างทางการเมือง มีเพียงการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านสาเหตุที่ทำให้เกิดการชุมนุมเคลื่อนไหว ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ พิษญา สุกใส (2556) ที่กล่าวถึงสาเหตุของการชุมนุมว่าเกิดจากการต้องการอำนาจทางการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์โดยเกี่ยวข้องกับการทุจริต รวมถึงประเด็นที่มีความอ่อนไหวต่อความรู้สึกของประชาชน คือการนำเอาสถาบันพระมหากษัตริย์มาเกี่ยวข้องกับการเมือง อีกทั้งบทความของ วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ (2553) ยังได้กล่าวถึงต้นเหตุแห่งความขัดแย้งจนนำไปสู่การชุมนุมว่า เกิดจากความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากการขาดโอกาส ขาดสิทธิ ขาดทรัพยากร หรือธรรมชาติไม่เข้าข้าง ซึ่งรัฐต้องเข้ามาทำหน้าที่แทรกแซงเพื่อให้ความเป็นธรรมเกิดขึ้น รวมถึงผลกระทบจากการชุมนุมในด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง

ดังที่บทความวิชาการของ วิทยากร เชียงกุล (2557) ที่ระบุถึงผลกระทบอันเกิดจากการชุมนุมทางการเมืองที่นำไปสู่การขาดเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ การเปลี่ยนรัฐบาล ความต่อเนื่องของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ส่งผลต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้งานของ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2550) ยังพูดถึงผลกระทบในวงกว้างทำให้ระบบสังคมเกิดความขัดแย้งร้ายลึก สถาบันหลักของประเทศ ถูกตั้งคำถามถึงความชอบธรรม หลักนิติธรรมและหลักกฎหมายถูกสั่นคลอน เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ รวมไปถึงเอกสารทางวิชาการที่ ให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายที่สมควรนำมาปรับใช้กับการชุมนุมในประเทศไทย ซึ่งในส่วนของการจัดทำกฎหมายการชุมนุม นกตล ปรกรณ์มิตติ ได้เขียนบทความโดยให้ความสำคัญถึงการออกกฎหมายเพื่อการ ส่งเสริมการชุมนุม กำหนดกรอบกติกา โดยต้องคงหลักการสำคัญคือการเคารพ ต่อเสรีภาพในการชุมนุม ซึ่งบทความวิจัยของ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2541) ยังได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเคารพกฎหมาย เคารพสิทธิของผู้อื่น ชุมชน ตามกรอบของรัฐธรรมนูญซึ่งเราอาจไม่จำเป็นต้องออกกฎหมายการชุมนุมก็ย่อม เป็นได้ ดังนั้นจากงานวิชาการที่กล่าวข้างต้นยังไม่มีกรกล่าวถึงองค์ประกอบ การบริหารจัดการ กลยุทธ์ที่ใช้ในการชุมนุม ซึ่งหากเราทราบถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้การชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้น และสามารถบริหารจัดการชุมนุมทางการเมือง ได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบ รวมถึงมีการวางแผนกลยุทธ์ที่ดี ย่อมสามารถทำให้ ผลของการชุมนุมเคลื่อนไหวนั้นสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการชุมนุมทางการเมือง
2. เพื่ออธิบายกระบวนการจัดการชุมนุมและกลยุทธ์ทางการเมือง

วิธีการวิจัย

ผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดการศึกษาวิจัยโดยเก็บข้อมูลจาก การเข้าสังเกต การชุมนุมและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 คน ประกอบด้วย แกนนำผู้จัดชุมนุม นักการเมือง และประชาชนผู้เข้าร่วมชุมนุมจากการชุมนุมของกลุ่ม

แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) จำนวน 5 คน ในแต่ละกลุ่ม โดยได้กำหนดโครงสร้างของข้อคำถามและประเด็นหัวข้อสนทนา ประกอบด้วย ประเด็นองค์ประกอบของการชุมนุม ประเด็นวิธีการจัดการชุมนุม ประเด็นกลยุทธ์ในการจัดการชุมนุม รวมไปถึงผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลแวดล้อมจากสถานการณ์จริงของการชุมนุมทางการเมืองที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลายในมิติต่าง ๆ และข้อเท็จจริงในการดำเนินการจัดการชุมนุมทางการเมือง ทั้งมิติของความลึกและมิติของความกว้างในเรื่องของการจัดการการชุมนุมทางการเมือง เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การชุมนุมทางการเมืองที่เกิดขึ้นของประเทศในห้วงปี พ.ศ. 2548 ถึงปี พ.ศ. 2557

ผลการศึกษา

1. องค์ประกอบของการชุมนุม

ในการชุมนุมทางการเมืองของแต่ละกลุ่มที่ผ่านมาต้องมีประเด็นหรือเงื่อนไขทางการเมืองเกิดขึ้นก่อนเสมอ ดังนั้นองค์ประกอบแรกของการชุมนุมทางการเมือง คือ ประเด็นหรือเป้าหมายที่ใช้ในการชุมนุมจะต้องมีความชัดเจน ไม่คลุมเครือ เป็นที่ยอมรับของผู้ที่เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองนั้น ๆ ซึ่งเป้าหมายที่ชัดเจนในการเรียกร้องนั้นต้องสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ทางการเมือง เช่น การเปลี่ยนข้อเรียกร้องให้มีการยุบสภา เปลี่ยนมาเป็นการให้คณะรัฐมนตรีลาออก หรือแม้กระทั่งการให้มีการถอนร่างกฎหมายเปลี่ยนมาเป็นการกดดันให้คณะรัฐมนตรีลาออก ทั้งนี้ความสำคัญของเงื่อนไขและเป้าหมายกับประเด็นในการชุมนุมนั้น ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้กลุ่มหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า

“การเข้ามาแทรกแซงสื่อสารมวลชน ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สื่อต่าง ๆ ทั้งยังมีการหมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นสถาบัน ทำให้พวกเราซึ่งเป็นคนไทย ไม่อาจอยู่เฉยๆได้ จำเป็นต้องลุกขึ้นมา เพื่อปกป้องสถาบันให้คงอยู่ต่อไป”

(แกนนำ ก. กลุ่มพันธมิตร, พฤศจิกายน 2557, สัมภาษณ์)

องค์ประกอบส่วนที่สองคือแกนนำ แกนนำในการชุมนุมนั้นจะต้องมีประสบการณ์ทางการเมืองหรือการจัดการชุมนุมมาก่อน ซึ่งแกนนำมีผลอย่างมากในความสำเร็จของการชุมนุมโดยเฉพาะการมีส่วนสำคัญในการวางแผน กำหนดกลยุทธ์ในการเคลื่อนไหว การบริหารจัดการตลอดการชุมนุม สามารถสร้างความเชื่อมั่น รวมถึงการร่วมมือในการเคลื่อนไหวกับภาคีเครือข่ายภายนอกและประสานความร่วมมือทั้งระหว่างแกนนำกับผู้ชุมนุมและที่สำคัญยังต้องประสานกับแกนนำในระดับภูมิภาคกำหนดความชัดเจนของทิศทางในการชุมนุมดังที่ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาได้กล่าวสนับสนุนความสำคัญของแกนนำในด้านการประสานงานว่า

“การประสานงานเวลาจัดชุมนุมระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคต้องให้ตรงกัน เพราะเวลาส่วนกลางเคลื่อนไหว ส่วนภูมิภาค จังหวัดก็ต้องเป็นแนวร่วม คอยเสริม และสนับสนุน ทั้งเรื่องคน และปัจจัยอื่น ๆ มันจึงต้องมีการจัดตั้งเป็นแกนนำในระดับภูมิภาค กับระดับจังหวัด”

(แกนนำ ก. กลุ่ม นปช., พฤศจิกายน 2557, สัมภาษณ์)

นอกจากองค์ประกอบทั้งสองประการแล้วองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้คือองค์ประกอบที่สามได้แก่ผู้เข้าร่วมชุมนุม ซึ่งจำนวนของผู้ที่เข้าร่วมการชุมนุมมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการแสดงถึงพลังความต้องการของคนในประเทศ ซึ่งจำนวนของผู้เข้าร่วมการชุมนุมที่ว่านี้อาจจะไม่สอดคล้องกับความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวหรือไม่ก็ได้ ดังนั้นผู้จัดการชุมนุมมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการระดมให้มีผู้เข้าร่วมชุมนุมทั้งที่มาจากการจัดตั้งและไม่ได้จัดตั้งมาร่วมในการชุมนุม ซึ่งจะสำคัญมากในส่วนของผู้ชุมนุมที่เข้าร่วมในลักษณะของการชุมนุม เพราะนอกจากจะประเมินจำนวนได้ค่อนข้างแน่นอนแล้ว ยังต้องอาศัยวิธีการที่ต่างกันไปด้วยซึ่งอาจแน่นอนว่าย่อมมีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นตามมา แกนนำผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวถึงตัวอย่างวิธีการในการจัดตั้งคนเข้าร่วมการชุมนุมเช่น

“เรามีการจัดการดูแลผู้เข้าร่วมชุมนุม โดยจัดเป็น 1 หมู่บ้าน 1 คันรถ 10 คน หรือเข้าใจง่าย ๆ ที่เราเรียกว่า 1110 โมเดล”

(แกนนำ ข. กลุ่ม นปช., พฤษภาคม 2557, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้การชุมนุมทางการเมืองทุกการชุมนุมจึงจำเป็นต้องมีประเด็นและเงื่อนไขทางการเมืองเกิดขึ้นก่อนเสมอ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวต้องมีผลกระทบต่อความรู้สึกของคนจำนวนหนึ่งในสังคม จนกระทั่งทำให้คนเหล่านั้นออกมาาร่วมตัวกันเพื่อเรียกร้อง หรือแสดงการกดดันให้มีการเปลี่ยนแปลงรวมถึงการชุมนุมทางการเมือง ต้องมีองค์ประกอบครบทั้งสามประการ กล่าวคือ เป้าหมายของการชุมนุมที่ชัดเจน สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนไป มีผู้นำหรือแกนนำในการจัดการชุมนุม และมีผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวในการชุมนุม

2. การจัดการการชุมนุม

เมื่อการชุมนุมเกิดขึ้นจากองค์ประกอบทั้ง 3 ประการข้างต้น ผู้จัดการชุมนุมจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่การจัดโครงสร้างองค์กรในการชุมนุมเคลื่อนไหวตั้งแต่ระดับแกนนำ ทั้งที่เป็นแกนนำในระดับส่วนกลาง จนไปถึงแกนนำในระดับภูมิภาค เพื่อให้ง่ายต่อการประสานงาน รวมไปถึงการดำเนินการเคลื่อนไหวให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ที่ได้วางไว้ มีการระดมผู้เข้าร่วมการชุมนุมอย่างเป็นระบบโดยเฉพาะมวลชนที่เกิดจากการจัดตั้งซึ่งเป็นมวลชนที่สามารถคาดคะเนจำนวนได้แม่นยำกว่าผู้ชุมนุมที่มาตามธรรมชาติ การดำเนินการในด้านการอำนวยความสะดวกระหว่างการเดินทาง ความเป็นอยู่ของผู้เข้าร่วมตลอดการเข้าร่วมการชุมนุม ซึ่งต้องมีการประสานความร่วมมือกับแกนนำระดับจังหวัดหรือพื้นที่ทางการเมืองที่ให้การสนับสนุนการชุมนุมของกลุ่ม มีการจัดเตรียมสถานที่ในการจัดชุมนุมซึ่งสถานที่ที่ใช้จัดการชุมนุมนั้นถือได้ว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ทั้งสำคัญต่อการเคลื่อนไหวการบริหารจัดการ รวมถึงในเชิงของสัญลักษณ์อาทิ ทำเนียบรัฐบาลที่แสดงถึงศูนย์รวมอำนาจในการบริหารประเทศ ถนนราชดำเนินที่ในอดีตเคยมีการเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตย อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ท้องสนามหลวง ดังที่แกนนำการชุมนุมได้สนับสนุนผลการศึกษารข้างต้นว่า

“การชุมนุมที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนิน มันเป็นเรื่องหมายของการต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรม ความเป็นประชาธิปไตย ทำให้ผู้ร่วมชุมนุมมีความฮึกเหิม แก่นน้ำก็มีกำลังใจ”

(แกนนำ ก. กลุ่ม กปส., พฤศจิกายน 2557, สัมภาษณ์)

อนึ่งส่วนที่สำคัญที่เป็นจุดดึงดูดของการชุมนุมคือการวางแผนกิจกรรมบนเวทีการชุมนุม มีการเรียงลำดับแกนนำ การประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ตลอดการชุมนุม รวมถึงการจัดให้มีทรัพยากรสำหรับการใช้ในการชุมนุมมีพร้อมที่เอื้อต่อการจัดการชุมนุม การจัดการข้อมูลและการสื่อสารที่ครอบคลุม รวดเร็วและถูกต้องซึ่งในการชุมนุมทางการเมืองในปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยี และการสื่อสารเข้ามาช่วยอย่างมาก เริ่มตั้งแต่สื่อที่เป็นทางการทั้งสื่อโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ซึ่งทุกกลุ่มการชุมนุมมีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเป็นของตนเอง วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ รวมถึงสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ซึ่งผลของการใช้สื่อหลากหลายเหล่านี้ทำให้สามารถสร้างแนวร่วมในการชุมนุมได้เป็นอย่างมาก รวมถึงเป็นการสื่อสารทั้งในกลุ่มของผู้ชุมนุมเองและสื่อไปยังสังคมภายนอก มีผู้ที่ให้ข้อมูลในการศึกษาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับสื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับการชุมนุมไว้อย่างน่าสนใจว่า

“เราใช้โทรทัศน์กับวิทยุชุมชนในการสื่อสารกับพี่น้องของเรา บางคนเขามาไม่ได้ ทำนาทำสวน บางคนก็สุขภาพไม่ดี แต่หัวใจก็ยังสู้ละ ก็ได้ใช้สื่อพวกนี้แหละ เรียกรวมพล แจ้งสถานการณ์ต่าง ๆ รวมไปถึงจนถึงประชาสัมพันธ์กิจกรรมของพี่น้องเรา”

(แกนนำ ค. กลุ่ม นปช., ตุลาคม 2557, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้เมื่อมีการเข้าร่วมชุมนุมของคนจำนวนมาก มาตรการรักษาความปลอดภัยในการชุมนุมจึงจำเป็นต้องมีความรัดกุมสามารถอำนวยความสะดวกให้กับผู้ชุมนุม ซึ่งหากการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ชุมนุมไม่ดีเท่าที่ควรอาจส่งผลถึงจำนวนของผู้ชุมนุม รวมถึงการรักษาที่ยังช่วยป้องกันการเข้ามาสร้างสถานการณ์ภายในบริเวณการชุมนุมซึ่งเสี่ยงต่อการชุมนุมที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญในด้านงบประมาณต้องเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นระหว่างที่มีการชุมนุมโดยที่มีการหารายรับ

จากด้านต่าง ๆ อาทิ การสนับสนุนเงินบริจาคจากผู้เข้าร่วมการชุมนุม และการขอรับบริจาคจากผู้สนับสนุนรายใหญ่ ซึ่งกรณีนี้จะได้เป็นจำนวนมากโดยอาจจะได้รับจาก นักการเมือง พ่อค้า นักธุรกิจที่ได้รับผลประโยชน์จากการชุมนุมจะเห็นได้ว่าเมื่อเกิดการชุมนุมทางการเมืองขึ้นนั้นผู้จัดการชุมนุมมีความจำเป็นที่ต้องวางแผนทั้งในส่วนโครงสร้างองค์กร การจัดการด้านคน มีความพร้อมด้านสถานที่และทรัพยากร เพื่อให้เอื้อต่อการชุมนุม การดูแลความปลอดภัยของผู้เข้าร่วมชุมนุม รวมทั้งการประสานงานกับองค์กรภายนอก และการจัดการด้านค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นระหว่างการชุมนุม

3. กลยุทธ์ในการชุมนุม

นอกจากการชุมนุมทางการเมืองที่มีองค์ประกอบ และการบริหารจัดการ การชุมนุมที่ดีในทุกด้านแล้ว การที่จะทำให้เกิดความประสบผลสำเร็จ จำเป็นที่ต้องมีกลยุทธ์ที่ดีในการชุมนุมเคลื่อนไหว ทั้งนี้ตลอดการชุมนุมที่ผ่านมาสามารถสรุปรูปแบบ และวิธีการได้ดังนี้ การเคลื่อนไหวมวลชนที่เป็นระบบโดยเฉพาะการนำมวลชนเคลื่อนที่ไปยังจุดสำคัญต่าง ๆ ซึ่งในการจัดการชุมนุมครั้งแรก ๆ พบว่าจะมีการจัดการชุมนุมอยู่ในพื้นที่ตั้ง ซึ่งการชุมนุมลักษณะนี้ง่ายต่อการจัดการด้านการรักษาความปลอดภัย และยังไม่ส่งผลกระทบต่อผู้คนอื่นในสังคม แต่การเคลื่อนไหวมวลชนก็เป็นอีกกลยุทธ์ที่ถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มแรงกดดันต่อข้อเรียกร้องที่มีต่อฝ่ายผู้ถืออำนาจรัฐรวมถึงเพื่อปลุกเร้าผู้ชุมนุมให้มีความตื่นตัวอยู่เสมอทั้งนี้ในการชุมนุมของแต่ละกลุ่มที่ผ่านมาใช้เวลาค่อนข้างนาน ทำให้ทั้งทรัพยากรคน ทรัพยากรอื่น ๆ ลดลงตามระยะเวลา จึงมีการใช้กลยุทธ์การสร้างวาทกรรมซึ่งส่งผลต่อจิตใจของผู้ร่วมชุมนุม ดังตัวอย่างของการชุมนุมบางกลุ่มที่แกนนำได้ให้ข้อมูลถึงกลยุทธ์ในการสร้างวาทกรรมในการต่อสู้เคลื่อนไหวว่า

“เราต่อสู้ยาวนานแล้ว พี่น้องเราที่เข้าร่วมชุมนุมก็อ่อนล้า บางคนคิดว่าการต่อสู้ครั้งนี้ไม่รู้จะชนะเขาหรือเปล่า ต้องชุมนุมอีกนานแค่ไหนถึงจะชนะ เราก็พยายามให้กำลังใจกัน เงินก็จะหมด รวมถึงพยายามให้คนลุกขึ้นสู้เป็นครั้งสุดท้ายจึงได้เกิดคำว่า การต่อสู้ครั้งสุดท้าย”

(แกนนำ ข. กลุ่มพันธมิตร, มิถุนายน 2557, สัมภาษณ์)

อีกกลยุทธ์ที่ถูกนำมาใช้ในช่วงการชุมนุมเคลื่อนไหวคือ การรวมตัวแสดงพลังซึ่งเป็นกลยุทธ์การแสดงให้เห็นถึงความต้องการโดยมีความผูกโยงความสัมพันธ์ในด้านจำนวนและความชอบธรรมในการชุมนุมการสร้างวาทกรรมก็เป็นอีกกลยุทธ์ที่ถูกนำมาใช้ซึ่งง่ายต่อการทำความเข้าใจของผู้ชุมนุมและสังคมโดยทั่วไป รวมถึงการสื่อสารกับมวลชนที่สนับสนุน สังคมโดยทั่วไปโดยอาศัยช่องทางต่างๆ และการสร้างสถานการณ์เพื่อประโยชน์ต่อการชุมนุม

อภิปรายผล

1. การชุมนุมทางการเมืองอันมีที่มาจากประเด็นหรือเงื่อนไขทางการเมือง รวมทั้งจะเกิดการชุมนุมขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการอันได้แก่ เป้าหมาย แกนนำ และมวลชนที่เข้าร่วมการชุมนุม ซึ่งเป็นการชุมนุมเคลื่อนไหวเพื่อให้รัฐบาลทำอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ผลของการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ มานิตย์ จูมปา (2543) ที่ได้ให้ความเห็นว่าการชุมนุมเป็นการแสดงออกเพื่อให้รัฐได้รับทราบถึงความต้องการของผู้ร่วมชุมนุม ทั้งนี้ประเด็นรวมทั้งเงื่อนไขต่างๆ ในการชุมนุมนั้นมักถูกนำมาขยายออกไปสู่สังคมเพื่อสร้างแนวร่วมในการชุมนุม ในส่วนของแกนนำหรือผู้จัดการชุมนุม มักเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการเมืองหรือการชุมนุมมาก่อนมีความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่นและประสานความร่วมมือทั้งระหว่างแกนนำกับผู้ชุมนุมการชุมนุมกับภาคีเครือข่ายภายนอก รวมถึงมีศิลปะในการจูงใจหรือชักนำประชาชนที่เข้าร่วมการชุมนุมให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตามได้ สอดคล้องกับงานของ เสถียร เขยประทับ (2548) ในหนังสือ มติมหาชน การสื่อสารและการเมืองที่ระบุถึงอิทธิพลของผู้นำที่มีผลต่อมติมหาชน ในสถานการณ์ทุกสถานการณ์ ผู้นำมีอิทธิพลสูงยิ่งในการที่จะจูงใจคนอื่น ๆ หรือผู้ร่วมชุมนุมให้ยอมรับหรือปฏิบัติตามในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทั้งนี้ผู้นำในการชุมนุม หรือกลุ่มที่มีการชุมนุมเคลื่อนไหวในบางสถานการณ์ไม่สอดคล้องกับลักษณะของผู้นำทางการเมืองของ ลิขิต ธีรเวคิน (2540) ที่ให้นิยามคำว่าผู้นำทางการเมืองจะต้องมีความต้องการที่จะเป็น ไม่ใช่แค่การนำคนมาร่วมชุมนุม

2. วิธีการจัดการชุมนุม จากผลการศึกษาที่พบว่าการบริหารจัดการของกลุ่มการชุมนุมเคลื่อนไหวนั้น มีรูปแบบและวิธีการจัดการที่คล้ายกัน โดยเริ่มตั้งแต่การจัดการโครงสร้างองค์กร ที่มีลักษณะไปในแนวตั้งมากกว่าแนวนอน โดยเฉพาะองค์กรเหล่านี้ต้องอาศัยรูปแบบการตัดสินใจ และการสั่งการซึ่งเกิดจากแกนนำส่วนกลาง มีการแบ่งหน้าที่เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544) ที่ได้กล่าวถึงการจัดโครงสร้างองค์กรในแนวตั้งลักษณะนี้ว่า การจัดโครงสร้างองค์กรให้สอดคล้อง โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมี ในส่วนของการระดมหรือการเกณฑ์ผู้เข้าร่วมการชุมนุมนั้นในแต่ละกลุ่ม ได้มีทั้งการเข้าร่วมตามธรรมชาติโดยอาศัยประเด็น และเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้ชุมนุมและการจัดการชุมนุม โดยในการชุมนุมนั้นต้องมีการทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาและเป้าหมายของการชุมนุม สอดคล้องกับ ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2552) ที่ได้กล่าวถึงการระดมคนเข้าร่วมการชุมนุมว่า เป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจและความตั้งใจของการจัดการชุมนุมเพื่อโน้มน้าวให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งต้องอาศัยความสามารถในการจัดการโน้มน้าวผ่านประเด็นปัญหาและความต้องการร่วมกันของผู้ชุมนุม รวมทั้งจะเห็นได้ว่าการชุมนุมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาของกลุ่มผู้ชุมนุม การจัดการด้านการสื่อสารสำคัญอย่างยิ่ง ทุกกลุ่มการชุมนุมเคลื่อนไหวมีสื่อเป็นของตนเอง ทั้งสื่อที่ได้รับอนุญาตจากรัฐ หรือสื่อเอกชนอาทิ โทรศัพท์ผ่านดาวเทียม สถานีวิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ วารสาร รวมถึงสื่อที่ไม่เป็นทางการอาทิ สื่อออนไลน์ต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อการสื่อสารและทำความเข้าใจภายในขบวนการเคลื่อนไหว และเป็นการสื่อสารที่ทำความเข้าใจกับภายนอกหรือสาธารณะชน สอดคล้องกับการให้ความเห็นด้านการสื่อสารของ อาภรณ์ จันทรสมวงศ์ (2544) ว่าบทบาทของสื่อในปัจจุบันมีสูงมาก มีการพัฒนาสื่อไปในหลายรูปแบบที่หลากหลาย เช่น สื่อนอกกระแสรัฐ เป็นต้นว่าสื่อเพื่อชุมชน หรือสื่อภาคประชาชน หรือสื่อกระแสหลัก ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรศัพท์ ซึ่งได้รับอนุญาตจากรัฐ

ทั้งนี้ในส่วนผลการศึกษาด้านค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่าการหารายรับจากด้านต่าง ๆ อาทิ การรับสนับสนุนเงินบริจาคจากผู้เข้าร่วมการชุมนุมที่มาเข้าร่วมการชุมนุม ซึ่งการบริจาคของผู้ชุมนุมในแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันซึ่งบางกลุ่ม

ผู้ชุมนุมมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีโดยจำนวนที่ได้รับนั้นก็ยังคงไม่เพียงพอจึงจำเป็นต้องมีการขอรับบริจาคจากผู้สนับสนุนรายใหญ่ ซึ่งกรณีนี้จะได้เป็นจำนวนมากโดยอาจจะได้รับจาก นักการเมือง พ่อค้า นักธุรกิจที่ได้รับผลประโยชน์จากการชุมนุม ซึ่งในการหารายได้เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของการชุมนุมนั้นซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มักได้รับผลประโยชน์เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง อาทิ การสัมปทานจากภาครัฐ การได้เข้ามามีตำแหน่งทางการเมือง

ด้านการรักษาความปลอดภัยให้กับผู้เข้าร่วมการชุมนุมและแกนนำการชุมนุมในแต่ละกลุ่มของการชุมนุมเคลื่อนไหวนั้นให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการชุมนุมในแต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมการชุมนุมเป็นจำนวนมาก มีสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นการจัดการให้มวลชนมีความปลอดภัยและเคลื่อนไหวไปในแนวทางเดียวกันจึงมีความสำคัญยิ่ง ผู้ศึกษาเห็นว่าในการจัดการระบบการรักษาความปลอดภัยควรมีการให้ความรู้และคำแนะนำต่อผู้ทำหน้าที่ให้มีความเข้าใจถึงบทบาทและขอบเขตในการปฏิบัติงานเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมา ดังนั้นการจัดการการชุมนุมทางการเมืองต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ มีการตรวจสอบประเมินแนวทางการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง

3. กลยุทธ์ที่ใช้ในการชุมนุม แต่ละกลยุทธ์ที่ถูกนำมาใช้พบว่ามีความสอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องการและสถานการณ์ทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่มักมีจุดหมายเพื่อการปลุกกระตормสร้างแนวร่วมของคนในสังคมให้เห็นด้วยกับแนวทางในการเคลื่อนไหว สอดคล้องกับความเห็นของ วีระพงษ์ งามกุล (2556) ที่กล่าวถึงวิธีการอย่างหนึ่งในการชุมนุมทางการเมืองมักมีการสร้างเงื่อนไข และการปลุกกระตормวลชน ในตลอดการชุมนุมทางการเมือง หากใช้เวลานาน การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด ก็ย่อมเกิดความไม่แน่นอนขึ้นในการชุมนุม ความเหนื่อยล้าของผู้เข้าร่วมการชุมนุมเคลื่อนไหว ปัญหาด้านสาธารณสุขที่ตามมา ดังนั้นในการชุมนุมจึงต้องกระชับเวลาในการชุมนุมเคลื่อนไหวให้ประสบผลสำเร็จเร็วที่สุด สอดคล้องกับงานของ ไชยันต์ ไชยพร (2555) ที่ได้ให้ความเห็นว่า

ความสำเร็จในการขับเคลื่อนการชุมนุมของกลุ่มต่างๆ นั้น มักมีการใช้ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผลของ Jon Ester ที่เขียนตัวแบบของการร่วมมืออย่างมีเหตุผลหนึ่งในนั้น คือ การร่วมมือที่เป็นการกระทำแบบมีวินัยเดียวจบ เช่น การพูดถึงการชุมนุมครั้งสุดท้าย การเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ ซึ่งผลอาจจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาทั้งจากองค์ประกอบ กระบวนการจัดการ รวมทั้งกลยุทธ์ต่างๆ ที่ใช้ในการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มต่างๆ ที่ผ่านมาในทศวรรษปี พ.ศ. 2548 ถึงปี พ.ศ. 2557 ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะกับผู้จัดการชุมนุม ผู้เข้าร่วมการชุมนุม เจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชุมนุม ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาทางการเมือง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยจนนำไปสู่การเคลื่อนไหวชุมนุมทางการเมือง แม้จะเป็นการพัฒนาที่ดี ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน แต่สิ่งเหล่านี้ก็ได้สร้างความเสียหายผลกระทบต่างๆ ให้กับประเทศตามมาทั้งนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าปัญหาเกิดจากตัวผู้นำชนชั้นนำที่สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นโดยเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนและพวกพ้องเป็นหลัก โดยอาศัยพื้นฐานของความเหลื่อมล้ำในโครงสร้างของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และมีการนำเสนอข้อมูลที่บิดเบือนจากความเป็นจริงให้กับผู้สนับสนุนฝ่ายตน จนนำมาสู่ความแตกแยกของคนในสังคม ดังนั้นการนำเสนอข้อมูลควรจะเป็นข้อมูลที่เป็นจริง ไม่ใช่ข้อมูลที่ถูกร่างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของตนเอง และการรับข้อมูลนั้นผู้รับข้อมูลก็ต้องใช้เหตุผลในการพิจารณา

2. การจัดการการชุมนุมทางการเมืองที่ผ่านมาแม้ทุกกลุ่มจะมีวิธีการจัดการที่คล้ายกัน แต่หากต้องการนำพาการชุมนุมเคลื่อนไหวไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้จัดการการชุมนุมต้องคำนึงถึงประโยชน์ของบ้านเมืองเป็นตัวตั้ง รวมถึงการวางแผนยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในทางการเมือง สร้างเครือข่ายแนวร่วมในการเคลื่อนไหวทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน พรรคการเมือง กลุ่มการเมืองท้องถิ่น มีการจัดการข้อมูลและข่าวสารที่รวดเร็วและครอบคลุมในทุกกลุ่มสังคม และอีกหนึ่งประการที่ผู้ศึกษาเห็นว่า แก่นนำและผู้จัดการชุมนุม ควรคำนึงถึงให้มากคือการจัดการด้านค่าใช้จ่ายเพราะแม้จะมีการบริจาค

เข้ามาให้การชุมนุมอย่างเพียงพอ นั้น แต่รายได้ส่วนใหญ่มาจากการสนับสนุนหลักของ ผู้มีส่วนได้เสียจากผลของการชุมนุม อาทิ นักการเมือง นักธุรกิจ ผู้หาผลประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งอาจทำให้เมื่อการชุมนุมประสบผลสำเร็จ ผลที่ได้ก็จะไม่ตกแก่ผู้ชุมนุม หรือเป็นไปในสิ่งที่ผู้ร่วมชุมนุมอยากให้เกิดขึ้น แต่ประโยชน์นั้นหากจะตกแก่ แกนนำ และผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายหลักในการชุมนุมเคลื่อนไหว

3. ในการใช้กลยุทธ์ต่างๆ ในการชุมนุมทางการเมือง แม้ผู้ชุมนุมและแกนนำ ต้องการให้เกิดผลโดยการกดดัน เรียกร้อง หรือแม้การสร้างสถานการณ์ให้เกิด ประโยชน์แก่การชุมนุม แต่การดำเนินการใช้กลยุทธ์เหล่านี้แกนนำและผู้ชุมนุม ต้องตระหนักถึงความปลอดภัยของผู้ที่เข้าร่วมการชุมนุม รวมถึงสิทธิเสรีภาพของ ผู้อื่น โดยต้องคำนึงว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง อย่างไรก็ตามความคิดที่แตกต่างก็ต้องอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์ทางสังคมนั้นคือ กฎหมาย ไม่ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายหรือเกิดความแตกแยกของคนในสังคม

4. ประเทศไทยควรมีกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมอย่างชัดเจนซึ่งต้อง กำหนดมาตรการและเงื่อนไขในการชุมนุม โดยไม่จำกัดสิทธิการชุมนุมแต่ต้องเป็น ไปในลักษณะส่งเสริมการใช้สิทธิการชุมนุม และต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าการชุมนุม ในที่สาธารณะรัฐต้องอนุญาตให้ชุมนุมได้เป็นข้อยกเว้น โดยไม่เป็นการละเมิดสิทธิ พื้นฐานของประชาชนรัฐต้องทำหน้าที่คุ้มครองความสะดวกของประชาชนและการดูแล การชุมนุมสาธารณะมีหน่วยงานประชาสัมพันธ์ของรัฐจัดหรือให้มีการประชาสัมพันธ์ เป็นระยะเพื่อให้ประชาชนทราบถึงสถานที่ที่ใช้ในการชุมนุมและช่วงเวลาที่มีการชุมนุม ตลอดจนคำแนะนำเกี่ยวกับเส้นทางการสัญจรเพื่อไม่ให้เกิดการชุมนุมนั้นไปกระทบสิทธิ ของผู้อื่น เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ไชยยนต์ไชยพร. (2555). ความคิดทางการเมือง ของปัญญาชนไทยใน “มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน” ในวิกฤตความชอบธรรมทางการเมืองไทย พ.ศ. 2549. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. (2552). การเมืองภาคพลเมือง : บทวิเคราะห์แนวคิด และปฏิบัติการท้าทาย อำนาจการเมืองในระบบตัวแทน. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2544). ทฤษฎีองค์การ : แนวการศึกษาเชิงบูรณาการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล. (2541). การมีส่วนร่วมในทางการเมือง. กรุงเทพฯ : สารคดีศึกษา.
- พิชญา สุกใส. (2554). การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองไทย ระหว่าง พ.ศ. 2547-2553. กรุงเทพฯ : ชมรมการจัดการความขัดแย้งแห่งประเทศไทย.
- มานิตย์ จุมปา. (2543). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ความรู้เบื้องต้น) : กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2543). การเมืองการปกครองไทยของไทย. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2540). วิวัฒนาการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีรพงษ์ รามางกูร. (2556). การบริหารจัดการชุมนุมใหญ่. มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 21 พฤศจิกายน 2556.
- วิทยากร เชียงกุล. (2557). ขบวนการประชาชน: ปัญหาและทางออกของประเทศไทย : โรงพิมพ์เดือน ตุลาคม.

วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์. (2553). ความเหลื่อมล้ำที่จับต้องได้, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2557.จาก <http://tdri.or.th/tdri-insight/inequality-worawan>

เสถียร เขยประทับ. (2528). การสื่อสารมติมหาชนและการเมือง. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์. (2544). พลวัตชุมชนไทยในสมัยโลกาภิวัตน์ กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

สัมภาษณ์

แกนนำ ก. การจัดการการชุมนุม [สัมภาษณ์]. แกนนำกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข; พฤศจิกายน 2557.

แกนนำ ก. องค์ประกอบของการชุมนุม [สัมภาษณ์]. แกนนำกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ; พฤศจิกายน 2557.

แกนนำ ก. องค์ประกอบของการชุมนุม [สัมภาษณ์]. แกนนำกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย; พฤศจิกายน 2557.

แกนนำ ข. กลยุทธ์ในการชุมนุม [สัมภาษณ์]. แกนนำกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย; มิถุนายน 2557.

แกนนำ ข. องค์ประกอบของการชุมนุม [สัมภาษณ์]. แกนนำกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ; พฤษภาคม 2557.

แกนนำ ค. การจัดการการชุมนุม [สัมภาษณ์]. แกนนำกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ; ตุลาคม 2557.